

ність банку, покращити ефективність їх функціонування, примножити дохід та приріст капіталу. Впровадження в щоденну банківську практику конкретних методик та моделей регулювання банківських ризиків, удосконалення інструментів зниження цих ризиків дасть можливість не тільки підвищити надійність функціонування і прибутковість українських банків, але й покращити найважливіші показники діяльності банківської системи загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Степаненко О. П. Тенденції інноваційного розвитку банківської системи України / О. П. Сте-

паненко / Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – С. 275–282.

2. Стефанюк І.Б. Поняття, сутність і причини виникнення контролінгу / І.Б. Стефанюк / Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 146–154.

3. Інформаційні матеріали Центру економічних досліджень та прогнозування «Фінансовий пульс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finpuls.com/ua/banking/statistics>.

4. Матеріали офіційного сайту «Української біржі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ux.ua>.

5. Матеріали офіційного сайту Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aub.org.ua>.

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

FORMATION OF LOCAL BUDGET IN CONDITIONS OF FINANCIAL DECENTRALIZATION

У статті висвітлюється сучасний стан формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. З урахуванням внесених змін до бюджетного та податкового законодавства проведено аналіз дохідної та видаткової частин місцевого бюджету. На основі проведеного дослідження визначено проблеми та шляхи зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування. Сформульовано основні завдання бюджетної децентралізації. Встановлено, що за умови вирішення законодавчих, організаційних та соціальних проблем місцеві бюджети зможуть мати достатній обсяг коштів на виконання делегованих повноважень.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, місцевий бюджет, бюджетна система, бюджетний процес, доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, органи місцевого самоврядування.

В статье освещается современное состояние формирования местных бюджетов в условиях децентрализации финансовых ресурсов. С учетом внесенных изменений в бюджетное и налоговое законодательство проведен анализ доходной и расходной частей местного бюджета. На основе проведенного исследования определены проблемы и пути укрепления финансовой базы

органов местного самоуправления. Сформулированы основные задачи бюджетной децентрализации. Установлено, что при условии решения законодательных, организационных и социальных проблем местные бюджеты смогут иметь достаточный объем средств на выполнение делегированных полномочий.

Ключевые слова: бюджетная децентрализация, местный бюджет, бюджетная система, бюджетный процесс, доходы местных бюджетов, местные налоги и сборы, органы местного самоуправления.

The article highlights the current state of local budgets in conditions of decentralization of financial resources, considering contributed changes to the budget and tax legislation, the analysis of the revenue of the local budget was made. The problems and ways of strengthening the financial base of local governments were defined on the base of the research. Formulated the basic tasks of fiscal decentralization. It is established that if the legislative, organizational and social problems are solved then the local budgets will have sufficient funds for implementation of delegated powers.

Key words: fiscal decentralization, local budgets fiscal system, budget process, revenues of local budgets, local taxes and fees, local governments.

УДК 657.1

Татарин Н.Б.

к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
Львівський національний університет імені Івана Франка

Пупко І.В.

студент
Львівський національний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем формування місцевих бюджетів є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та формування міжбюджетних відносин з метою підвищення рівня фінансової самодостатності шляхом посилення бюджетної децентралізації. Для того щоб громада була здат-

ною забезпечити виконання своїх завдань, вона повинна володіти відповідним обсягом фінансових ресурсів, які є необхідними для покриття власних витрат. Принцип фінансової самостійності є ключовим під час формування бюджетів органів місцевого самоврядування. А оскільки громада є територіальною основою для створення та діяль-

ності органів місцевого самоврядування, то під час її формування доцільно враховувати податковий потенціал. Ймовірно, що формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавстві, але й у територіальних розмірах громад, районів та регіонів. Варто зазначити, що показники виконання бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до подальшого розвитку. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва та залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращення умов проживання жителів громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічними проблемами формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів у вітчизняній фінансовій науці присвячені праці вчених-економістів Й. Бескида, В. Дем'янишина, С. Буковинського, О. Василика, А. Даниленка, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луїної, І. Лютого, В. Опаріна, К. Павлюк, О. Романенко, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. Належне місце у розробленні цих питань займають роботи західних учених: А. Вагнера, Р. Гнейста, Л. Штейна. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, питання формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів є малодослідженими та потребують проведення подальших досліджень у зв'язку зі внесенням змін до податкового та бюджетного законодавства. В умовах нестачі фінансового ресурсу проблема оптимального перерозподілу повноважень та бюджетних коштів між центральними та місцевими органами влади та місцевого самоврядування потребує проведення детального аналізу у контексті підвищення ефективності бюджетної системи [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз сучасного стану формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів та відповідність їх внесеним змінам до бюджетного та податкового законодавства, спрямованим на збільшення доходів місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів продовжено процес проведення бюджетної децентралізації. Саме для цього внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, а в подальшому планується внесення змін до Конституції України (щодо повноважень органів

державної влади та місцевого самоврядування) та ще до цілої низки законів.

Метою бюджетної децентралізації не може бути збільшення частки доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті. Лише підвищення якості конкретного переліку послуг для конкретного громадянина може забезпечити правильний напрям перетворень. Інші цілі для бюджетної децентралізації можуть привести до неефективного використання державних коштів і погіршення ситуації.

Слід зазначити, що прийняті Верховною Радою у травні 2017 року зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України є найбільшим за останні роки кроком у напрямі бюджетної децентралізації [3].

Протягом січня-грудня 2017 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) становили 192,0 млрд грн., що більше від прогнозних показників Мінфіну на 21,3 млрд грн. [2]. А порівняно з 2016 роком надходження зросли на 45,4 млрд грн, або на +31% (рис. 1).

Це свідчить про підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо пошуку резервів їх наповнення та підвищення ефективності адміністрування податків і зборів.

Частка фінансових ресурсів, які отримують місцеві бюджети з державного бюджету, досягає 50%, тобто органи місцевої влади володіють половиною фінансових ресурсів зведеного бюджету.

Частка місцевих бюджетів в зведеному бюджеті досягає 50%, тобто органи місцевої влади мають у своєму розпорядженні вагомий фінансовий ресурс, щоб ним ефективно управляти та спрямовувати на розвиток громад (у відносинах із державою – 50/50) (рис. 2).

Такі темпи зростання власних доходів місцевих бюджетів зумовлені діями Уряду, спрямованими на фінансову децентралізацію. Нові умови підвищили зацікавленість органів місцевого самоврядування збільшувати надходження до місцевих бюджетів, вживати заходів із пошуку резервів їхнього наповнення та підвищувати ефективність адміністрування податків і зборів.

Крім того, сьогодні місцеве самоврядування поступово відходить від притаманної раніше споживацької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нераціонального їх використання.

У доходах місцевих бюджетів найбільшу питому вагу займають надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 110,0 млрд грн, або 57,3% від загальної суми доходів місцевих

бюджетів. Порівняно з 2016 роком надходження цього податку збільшилися на 31,1 млрд грн, або на 39,9%.

Вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів є плата за землю, що відноситься до податку на майно і є складником місцевих податків. У звітному періоді місцевими бюджетами було отримано плати за землю 26,4 млрд грн, що на 13,0% (на 3,0 млрд грн) більше від надходжень за 2016 рік [2]. У структурі доходів плата за землю займає 13,7%.

Серед рівнів місцевих бюджетів найвищий показник приросту доходів щодо минулого року спостерігається у бюджетах об'єднаних територіальних громад (ОТГ) і становить +20% (середній показник приросту надходжень від плати за землю загалом по Україні становить 13,0%) (рис. 3).

З огляду на зміни до податкового законодавства та розвиток підприємницької діяльності, значний приріст надходжень зафіксовано по єдиному податку. Його сума становила 23,3 млрд грн, що на 6,1 млрд грн (+ 35,7%) перевищує надходження 2016 року.

Слід звернути увагу на динамічне зростання доходів від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Упродовж січня-грудня надходження становили 2,4 млрд грн, що перевищує минулорічний показник на 70,9%.

Серед рівнів місцевих бюджетів показники приросту доходів є найвищим у бюджетах ОТГ – +72,5%. У бюджетах міст обласного значення приріст становить 69,3% (рис. 3).

Високий приріст надходжень свідчить про зацікавленість органів місцевого самоврядування у мобілізації коштів до своїх бюджетів та наявність резервів для подальшого зміцнення фінансової спроможності громад.

Станом на 01 січня 2018 року місцеві бюджети одержали 272,9 млрд грн, у тому числі:

- базову дотацію – 5,8 млрд грн;
- субвенцію на соціальний захист населення – 124,7 млрд грн;
- освітню субвенцію – 51,5 млрд грн;
- медичну субвенцію – 56,2 млрд грн;
- субвенцію на формування інфраструктури ОТГ – 1,5 млрд грн;
- субвенцію на соціально-економічний розвиток окремих територій – 6,2 млрд грн.

Видатки загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування субвенцій на виплати пільг та субсидій) станом на 1 грудня 2017 року становили 345,3 млрд грн, що на 103,4 млрд грн, або на 42,7%, більше проти 2016 року.

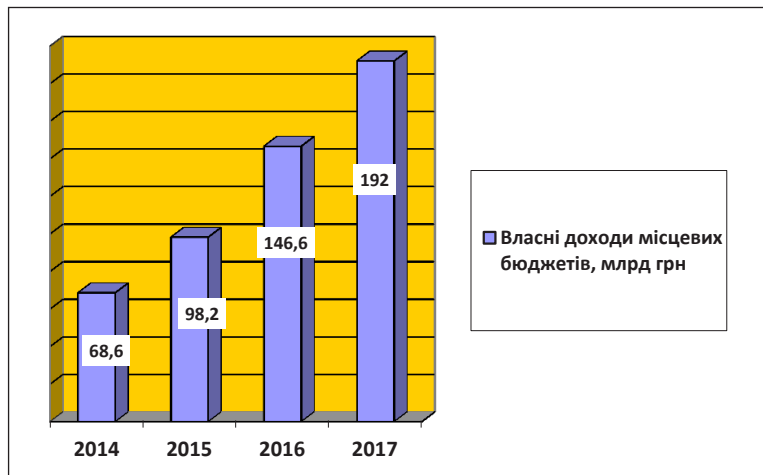

Рис. 1. Власні доходи місцевих бюджетів

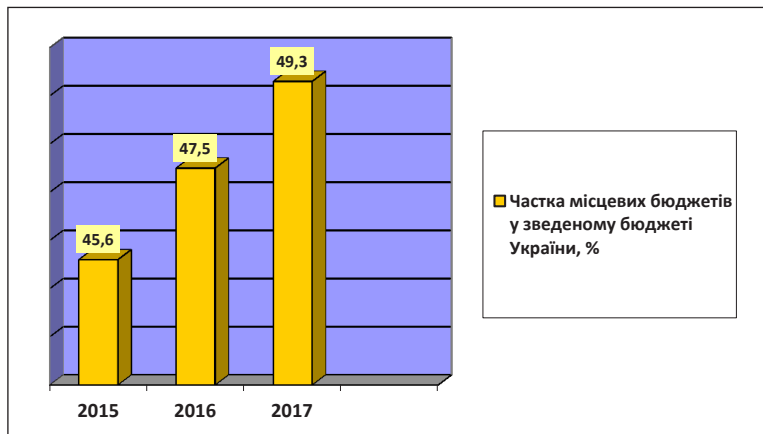

Рис. 2. Частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у зведеному бюджеті України

Станом на 1 грудня 2017 року видатки бюджету розвитку місцевих бюджетів України становили 51,0 млрд грн, що на 16,4 млрд грн, або на 47,5%, більше від аналогічного періоду 2016 року, в тому числі у містах обласного значення – 21,0 млрд грн (+5,6 млрд грн, або +36,2%), в об'єднаних територіальних громадах – 2,7 млрд грн (+1,5 млрд грн, або більше у 2,3 раза) [2].

Більш детально структуру дохідної частини та виконання видаткової частини місцевого бюджету розглянемо на прикладі показників міста Дрогобич. Однією із слабких сторін бюджетно-фінансової децентралізації в Україні є значна частка трансфертів, незважаючи на задекларованість процесів податкової і бюджетної децентралізації, натепер структура доходів місцевих бюджетів свідчить про зростання частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Так, у 2016 році відбулося незначне збільшення податкових надходжень порівняно з 2015 роком, а вже в 2017 році відбулося зменшення з 30,64% до 28,04%. (див. таблицю). Питома вага неподаткових надходжень

та доходів від операцій з капіталом є незначною та коливається в межах від 2% до 4% та від 0,28% до 0,64% відповідно, проте також присутня тенденція до зменшення [6].

Одночасно збільшується обсяг міжбюджетних трансфертів, що надходять з Державного бюджету України до місцевого бюджету. Так, у 2016 році обсяг міжбюджетних трансфертів становив 266 909,25 тис. грн., або 65,13% обсягу дохідної частини, а в 2017 році до місцевого бюджету спрямовано 411 955,12 тис. грн., або 68,05%, що свідчить про зниження ступеня централізованості бюджету та підвищення рівня залежності надходжень місцевого бюджету від Державного бюджету України [6].

Значна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу дохідно-видаткових повноважень між рівнями управління і системами міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням дохідної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

Проте за попереднім планом бюджету міста Дрогобич на 2018 рік спостерігається зменшення частки міжбюджетних трансфертів на 5% та збільшення частки податкових надходжень до 33,78%, що свідчить про незначний, але все ж позитивний вплив фінансової децентралізації на розвиток цієї території.

Багато труднощів виникло і в забезпеченні виконання видаткової частини міського бюджету. Якщо в 2016 році держава зобов'язала Дрогобицьку міську раду фінансувати професійно-технічні училища, то у 2017 році навантаження зросло ще більше: це зумовлено змінами у напрямках використання медичної та освітньої субвенцій, додатковими витратами на пільгові перевезення, підвищення мінімальної заробітної плати, тарифів на енергоносії. Проте вдалося покрити в повному обсязі дефіцит коштів на заробітну плату працівникам медичної галузі, забезпечити харчування учнів 1–4 класів та пільгових категорій, значно збільшити обсяг ресурсу на закупівлю медикаментів, провести в багатьох навчальних та медичних закладах поточні і капітальні ремонти, закупити спецтехніку для комунальних підприємств. Вперше відсутня кредиторська заборгованість на кінець року, яка пов'язана з місцевим бюджетом.

Висновки з проведеного дослідження. На сучасному етапі становлення економіки зроблено значний крок уперед у проведенні реформи міжбюджетних відносин, прийняті відповідні зміни до законодавства, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання. За результатами дослідження встановлено, що органи місцевого самоврядування зацікавлені у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів та готові вживати заходів із пошуку резервів їхнього наповнення

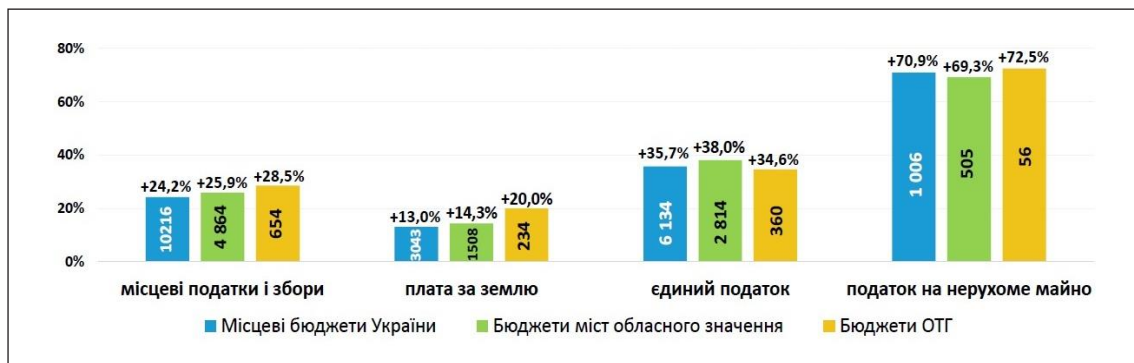

Рис. 3. Темп зростання місцевих податків та зборів місцевих бюджетів за січень-грудень 2017 року до січня-грудня 2016 року (за рівнями бюджетів), у % та млн грн

Таблиця

Структура дохідної частини місцевого бюджету м. Дрогобич

Вид доходів	2015 рік, %	2016 рік, у % та тис. грн.	2017 рік, у % та тис. грн.	2018 рік, у % та тис. грн.
Податкові надходження	25,8	30,64 (125,56)	28,04 (169739,91)	33,78 (246700,00)
Неподаткові надходження	0,5	3,59 (14742,95)	2,95 (17848,11)	2,68 (19568,00)
Доходи від операцій з капіталом	0,01	0,64 (2652,71)	0,96 (5805,6)	0,23 (1700,00)
Міжбюджетні трансферти	73,72	65,13 (266909,25)	68,05 (411955,12)	63,31 (462381,70)
Всього доходів, %	100	100	100	100

та підвищувати ефективність адміністрування податків і зборів.

Крім того, сьогодні місцеве самоврядування поступово відходить від притаманної раніше споживацької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нераціонального їх використання.

Проведено аналіз сучасного стану формування бюджету Дрогобича в умовах децентралізації фінансових ресурсів та відповідності внесеним змінам до бюджетного та податкового законодавства, спрямованим на збільшення доходів місцевих бюджетів. Значна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу дохідно-видаткових повноважень між рівнями управління і системами міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням дохідної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

Проте за попереднім планом бюджету міста Дрогобич на 2018 рік спостерігається зменшення частки міжбюджетних трансфертів на 5% та збільшення частки податкових надходжень до 33,78%, що свідчить про незначний, але все ж позитивний вплив фінансової децентралізації на розвиток цієї території.

На основі запропонованого методу формування місцевих бюджетів з використанням децентралізації, а саме покращення внутрішньо-економічних показників, дійшли висновку, що стабілізування економіки держави відбудеться раніше прогнозованого 2019 року.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бюджетний кодекс України зі змінами від 07.12.2017 №2246-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання за 2014-2017 роки / [Електронний ресурс]. Ін-т бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: <http://www.ibser.org.ua/>
3. Децентралізація в Україні: досягнення, надії, побоювання [Електронний ресурс] // International Alert / Український незалежний центр політичних досліджень. 2017. URL: http://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf.
4. Данилишин Б.М. Децентралізація управління в Україні: з чого почати? / Б.М. Данилишин / URL: <http://kontrakty.ua/article/82116>
5. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 20.12.2016 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
6. Звіт про виконання міського бюджету міста Дрогобича за 2014-2018 роки. URL: <http://drohobych-rada.gov.ua/informatsiya-vykonavchyh-organiv/byudzhet-drohobycha-2017-rik/>
7. Прогноз макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2018 рік. URL: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk>
8. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.В. Проць // Фінансовий простір. 2015. № 1. С. 221–227.
9. Юрченко К., Гудзь Г. Які ризики децентралізації? / К. Юрченко, Г. Гудзь// URL: <http://blog.liga.net/user/kyurchenko/article/17090.aspx>
10. Татарин Н.Б. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Н.Б. Татарин, В.В. Войтович // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 11. С. 159–162.